

בלוג המרצים למשפטים באוניברסיטת חיפה

על חיוניותם של ארגוני עובדים - גם באוניברסיטאות

גיא דוידוב

במהלך השבוע האחרון נוהל מעל דפי "הארץ" קמפיין של אישה אחת – מירב ארלזורוב – כנגד האוניברסיטאות והמרצים בישראל. בסדרת כתבות הצליחה ארלזורוב להשמיץ ולהכפיש אלפי מרצים וחוקרים, תוך שהיא מסתמכת על נתונים מטעים, ובעיקר, על תפיסה כלכלית אולטרא-קפיטליסטית קיצונית. אין בכונתי להתייחס למכלול הטענות (יתכן, אגב, שחלק מהביקורת נכונה ומוצדקת, אבל קשה לבודד ביקורת כזו בין שלל ההשמצות הפרועות). אבקש להתייחס לעניין אחד בלבד, שעמד במוקד **הטור של ארלזורוב** ביום שני (22 בינואר), ולפיו "לא יעלה על הדעת" שמרצים באוניברסיטאות יתאגדו וישבתו. לטענתה, באוניברסיטאות המובילות בעולם, "אי אפשר אפילו להתחיל לדמיין" ידיעה על שביתה של מרצים. זאת, לדבריה, "כי עצם הרעיון של שכר קיבוצי כולל לכל הפרופסורים עומד בסתירה גמורה למהותה של אוניברסיטה מובילה... המתמרצת את חוקריה להצטיין, ולכן מתגמלת אותם לפי ביצועיהם בתחום המחקר... שביתה סגל, במילים אחרות, היא ההוכחה הניצחת לבינוניות של האקדמיה הישראלית."

העובדות, מה לעשות, אחרות. אמנם, בארצות הברית, ממלכת האידיאולוגיה המקדשת את רווחיהם של בעלי ההון על חשבון העובדים, הזכות להתאגד ולנהל משא ומתן קיבוצי מוגבלת, באופן שמונע את הזכות מבעלי מקצוע מסויימים – ובכללם מרצים באוניברסיטאות – מאחר שהם נתפסים באופן אוטומטי כ"מנהלים" או "מפקחים". כלומר, מה שמונע מהמרצים להתאגד הוא לא השוק החופשי, אלא דווקא הדין – אשר זכה במשך השנים לביקורת חריפה. אבל המדיניות האמריקאית בתחום דיני העבודה נתפסת בעולם הרחב והמתקדם כמוזרה ויוצאת דופן. בשאר העולם, מרצים באוניברסיטאות יכולים בהחלט להתאגד, ולשבות במידת הצורך, והם אכן עושים זאת. ה"עובדות" שארלזורוב קובעת בפסקנות, כאילו ב"כל אחת ממאה האוניברסיטאות המובילות בעולם" התאגדות ושביתה לא יעלו על הדעת – פשוט אינן נכונות. המרצים באוקספורד, למשל – אחת מאותן אוניברסיטאות מובילות שהיא מזכירה במפורש – **חברים בארגון עובדים**, שובתים מעת לעת, ותנאי השכר והעבודה שלהם נקבעים בהתאם. וזה המצב גם באוניברסיטאות מובילות אחרות.

האם יש בכך כדי למנוע הצטיינות? בודאי שלא. ראשית, בניגוד לציפיתם של אבירי הכלכלה השמרנית, דוגמת ארלזורוב ושאר חבריה הפרשנים הכלכליים של "הארץ", לבני-אדם יש גם סיבות אחרות לרצות לחקור, להתאמץ ולהצטיין, מלבד תמורה כספית. שנית, התאגדות אין משמעה שכל העובדים מקבלים שכר זהה. גם במסגרת ההסכמים הקיבוציים יש פתח רחב

לתגמול מרצים מצטיינים (למשל על-ידי קידום מהיר יותר) – למעשה, כפי שמראה ינון כהן במאמר שיפורסם ברבעון לכלכלה, פערי השכר בין הטובים יותר לטובים פחות יכולים להצטבר לאורך השנים למיליוני שקלים. זאת אף מבלי להביא בחשבון את התגמול הישיר והעקיף על זכייה בקרנות מחקר תחרותיות.

אבל הטיעון של ארלוזורוב, למעשה, אינו מתמקד רק במרצים באוניברסיטאות. הרי לדעתה זכות ההתאגדות (ואחותה זכות השביתה) הם שורש הרע, וימנעו מצויינות בכל תחום. אלא שהמחקר מוכיח אחרת. התאגדות עובדים (בין אם הם מרצים או לא) חיונית משלוש סיבות עיקריות. ראשית, השגת דמוקרטיזציה במקום העבודה, הן בדרך של מתן קול (voice) לעובדים, והן על-ידי הפחתת השרירות הניהולית והבטחת "שלטון חוק" פנימי בעבודה. שנית, חלוקה מחדש של משאבים (היינו, קידום צדק חלוקתי), לטובתם של עובדים אשר כוח-המיקוח הפרטני שלהם לא מאפשר להם להשיג תנאי עבודה מספקים. זאת, לאו דווקא בגלל שאינם מצויינים – אלא אולי בגלל שיש יותר עובדים מצויינים בתחום מסויים מאשר תקנים. שלישית, אולי במפתיע אך באופן שנתמך על-ידי המחקר האמפירי, הסכמים קיבוציים מצליחים גם לקדם יעילות, בעיקר בזכות הגדלת הפרודוקטיביות שבאה עם הביטחון התעסוקתי.

במספר תחומים, כמו משפטים, כבר קיים "שוק" של מכללות פרטיות, שיכולות להציע שכר גבוה יותר למצטיינים. לשיטתה של ארלוזורוב, המכללות הפרטיות היו אמורות להפוך למובילות, והחוקרים המצטיינים היו אמורים לנהור מהאוניברסיטאות אליהן. העובדה שזה לא קרה במציאות היא ראייה נוספת לכשלון הטיעון כנגד התאגדות המרצים.

נכתב על-ידי גיא דוידוב ב-25.1.07.

Dr. Guy Davidov
Faculty of Law, University of Haifa
Mount Carmel, Haifa 31905, Israel
Tel. 972-4-8240678, Fax. 972-4-8240681
gdavidov@law.haifa.ac.il
<http://law.haifa.ac.il/faculty/eng/davidov.htm>